

גליון תתג + ערש"ק פרשת ויצא

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

פנה הודה? והרי הי' שם יצחק!

בגדר יוצא מא"י לקראת אביו ואמו

"מטתו שלימה" – מדוע דוקא ביעקב?

תיקון לעבירה שאין עלי' תשובה

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי ביין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתות הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש..... ב

פנה הודה? והרי ה' שם יצחק!

מדוע הוסיף רש"י "הוא הודה" על "זיוה" ו"הדרה"? / האם השפיעו יצחק ורבקה על הנהגת בני עירם בזמן שיצא יעקב משם? / ביאור הטעם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, זיוה והדרה

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 119 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים..... ה

האם יש לסומא יצר הרע? (ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 132 ואילך)

"נכסוף נכספת" – לימוד זכות או טענה? (ע"פ תורת מנחם חשיב"ו ד"א עמ' 655 ואילך)

יינה של תורה..... ו

עבודת יעקב – "אתהפכא חשוכא לנהורא"

האם אכן כל בניו של יעקב לא חטאו? / מהו סודו של יעקב שהייתה "מטתו שלמה"? / מדוע חי יעקב את מיטב ועיקר שנותיו בחוץ לארץ? / וכיצד יש להתמודד עם מידות רעות? / מעלתו המיוחדת של יעקב אבינו שהפך את החושך לאור

(ע"פ ספר השיחות תשנ"ד ח"א עמ' 162 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה..... יא

יגיע כפיך ולא ראשך (ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 61 ואילך)

"יתרון האור" שכחו"ל (ע"פ ספר השיחות תשכ"ט ח"א עמ' 92)

חידושי סוגיות..... יב

ביוצא מא"י לקראת אביו ואמו

יקשה דלכאורה מהרמב"ם עולה להדיא דאין שום היתר לצאת אלא בג' דברים, אבל לא ביציאה לקראת אביו ואמו, והוא סותר לעובדא שבש"ס / יסיק ביאור מחודש ע"פ דברי המדרשים בפרשתנו, דשאני יציאה לקראת הנכנס דלא הוי בגדר יציאה כלל

(ע"פ לקוטי שיחות חב"ה עמ' 150 ואילך)

תורת חיים..... יג

תיקוני תשובה

דרכי החסידות..... יד

"אבי עומד מול שולחן הכתיבה של אביו"

מקראות גדול

ביאורים בפשוטו של מקרא

פנה הודה? והרי הי' שם יצחק!

מדוע הוסיף רש"י "הוא הודה" על "זיוה" ו"הדרה"? / האם השפיעו יצחק ורבקה על הנהגת בני עירם בזמן שיצא יעקב משם? / ביאור הטעם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה, זיוה והדרה

א. ברש"י ריש פרשתנו, על הפסוק "ויצא יעקב מבאר שבע": "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו – אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר – הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה; יצא משם – פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה".

וידועה התמיהה: איך אפשר לומר שכאשר יצא יעקב פנה הודה וזיוה של העיר, והרי נשארו במקום שני צדיקים: יצחק ורבקה! ואיך אפשר לומר שבגלל יציאתו של יעקב בלבד כבר "פנה זיוה פנה הדרה"?

ובאמת, שבמדרש (ב"ר פס"ח, ו) – מקור דברי רש"י – עמדו על קושיא זו, ותירצו שאף כי יצחק ורבקה נשארו בבאר שבע, בכל זאת "לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים";

אבל רש"י לא העתיק דברים אלו מהמדרש – וצריך ביאור: מה טעם לא ראה רש"י לתרץ קושיא פשוטה זו, המתעוררת אצל כל לומד?!

ועל פי הידוע בדיוק לשון רש"י ובדבריו, לא חסר ולא יתיר, מסתבר לומר שרש"י השמיט את קושיית ותירוצ המדרש, כיון שלשיטתו קושיא מעיקרא ליתא, וכדלקמן.

ב. ויש לומר בזה, ובהקדים דיוק נוסף בדברי רש"י:

רש"י כותב שהצדיק "הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה" – אולם במדרש שלפנינו נאמר רק "הוא זיוה הוא הדרה", ולא הוזכר פרט זה של "הודה". וצריך ביאור, למה הוסיף רש"י פרט זה של "הודה", ולא עוד אלא שמקדים "הודה" לפני "זיוה" ו"הדרה".

[ולהעיר, שרש"י עצמו בפירושו לרות (א, ז), לא כתב לשון "הודה", אלא לשון "שבחה", וזה לשונו שם: "מגיד שיציאת צדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם, פנה זיוה פנה הדרה פנה שבחה של עיר". ונראה שדבריו שם מתאימים לשיטת המדרש כאן המבוארת לקמן, ודו"ק].

ויש לבאר, שרש"י בא להדגיש בזה ענין נוסף בהשפעתו של הצדיק על העיר, שאינו מובן מתוך דברי המדרש כשלעצמם.

כי הנה, יש שני ענינים בהשפעת הצדיק על מקומו:

יש מה שהצדיק משפיע למקומו זכות בעצם קיומו, שעצם הימצאו של הצדיק בתוך העיר נחשב לעיר לשבח וזכות, שהצדיק מגין בזכותו על העיר ובזכותו נשפעות השפעות טובות וברכה וכו'; אולם יש מה שהצדיק משפיע לטובה על הנהגתם של בני העיר, על ידי שמכבדים אותו ומתייירים ממנו, ונשמעים לדבריו והוראותיו.

ומתוך דברי המדרש נראה, שמדבר על הענין הראשון, זכות הצדיק שמגין על העיר, ושזכותו ישנן השפעות טובות וברכה. ולכן הצדיק "הוא זיוה הוא הדרה" של העיר: "הדר" במשמעות של כבוד, שכאשר הצדיק נמצא בעיר נעשית העיר עיר מכובדת, עיר שדר בה צדיק; ו"זיו" במשמעות של השפעה והתפשטות, כי כמו זיו השמש המתפשט ממנה להאיר לעולם, כן ממקומו של הצדיק מתפשטות ונשפעות ברכות וישועות.

אולם לדעת רש"י, אין הכוונה כאן להשמיענו זכות הצדיק גרידא, שהוא מביא כבוד והשפעות לעיר מגוריו. דהרי זה למדנו כבר ממעשה סדום בפרשת וירא, ששם לימדה התורה שזכות צדיקים יכולה להציל את כל המקום, "ונשאתי לכל המקום בעבורם". [ואף שיש מקום לחלק, דשם מדובר בעשרה צדיקים ויותר, ואילו כאן אפילו על צדיק אחד בלבד, הרי סוף סוף עצם הענין אפשר ללמוד כבר משם];

ולכן הוסיף רש"י לשון "הוד" ביחס לצדיק, ואף פתח בלשון זו ראשונה. כי "הוד" מדגיש את הענין השני שבהשפעת הצדיק, השינוי לטובה שנעשה בהנהגת בני העיר, על ידי שהם מתייירים מן הצדיק ונוהגים לפי הוראותיו.

והביאור בזה: אמנם "הוד" הוא מלשון אור, כמו "זיו", אבל "הוד" אינו ענין של אור ויופי בלבד, אלא שהוא אור בולט הגורם ליראה ופחד – וכפי שמצינו לגבי משה, שכאשר ראו בני ישראל את קרני ההוד בפניו, הרי "וייראו מגשת אֵליו" (תשא לד, ל).

והיינו, שזיו החמה וזיו הלבנה אינם פועלים רגש של יראה ופחד, ואדרבה – נהנים מאורם, ואילו קרני הוד של משה פעלו שייראו מגשת אליו. ובענינו, שנוסף על ה"זיו" שמקרין הצדיק על אנשי המקום, בברכות והשפעות טובות, הרי ישנו גם ענין של "הוד", שמקרין אור כזה שפועל על אנשי העיר רגש של ביטול ויראה, המביא לשינוי והטבה בהנהגתם.

ג. ומעתה יובן בפשטות מדוע לא הוקשה לרש"י זה שיצחק ורבקה נשארו בעיר:

אמנם יצחק ורבקה נשארו בבאר שבע, וזכותם בוודאי הגינה על המקום – אבל כאן מדובר על השפעת הצדיק על הנהגתם הטובה של בני העיר, "הוא הודה", וזה לא היה אצל יצחק ורבקה; כי כיון שיצחק "כהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת" (רש"י פסוק יג), מובן שלא בא במגע עם אנשי העיר, להקריין עליהם מאורו וזיוו ולפעול שינוי בהנהגתם, והימצאו בעיר לא השפיע עליהם לטובה.

ובנוגע לרבקה – הרי נמלכד שבאשה לא מתאים כל כך ענין ההשפעה מצד הנהגתה בכללות העיר, כיון ש"כל כבודה בת מלך פנימה" [מסתבר לומר, שרבקה היתה צריכה להימצא במחיצתו של יצחק כל הזמן, כדי לשמש אותו ולסייע במצבו המיוחד שכהו עיניו – ולכן לא התערבה כל כך בעניני העיר להשפיע עליהם וכו']. נמצא, איפוא, שרק יעקב היה זה שיכול היה להשפיע מהורו וזיוו על העיר ולשנות את הנהגתה לטובה – ולכן כאשר יצא מהעיר הרי "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה".

ד. אלא שכל זה הוא לפי פירוש רש"י, שמדגיש את זה שהצדיק הוא הודה של העיר והם מתייירים ממנו ומשנים הנהגתם לטובה, שזה מלכתחילה שייך היה דוקא ליעקב ולא ליצחק ורבקה;

אך במדרש לא הובאה הלשון "הוא הודה", כיון שלדעת המדרש ההדגשה היא על עצם זכות הצדיק והגנתו על יושבי מקומו. ולכן לדעת המדרש מתעוררת הקושיא מזה שיצחק ורבקה נשארו בעיר – כי לענין עצם זכות הצדיק אין נפקא מינה בזה שיצחק "כלוא בבית" [ואדרבה: דוקא אז ייחד הקב"ה את שמו על יצחק, כדברי רש"י (שם), ש"כהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו", ולכן הקב"ה ייחד עליו שמו ללא חשש, אף שבדרך כלל אין הקב"ה מייחד שמו על צדיקים בחייהם; ומובן איפוא שגדלה זכותו ביותר]. ועל כך מתרץ המדרש, ש"אינו דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים".

האם יש לסומא יצר הרע?

והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם

אביך ואלקי יצחק

ואלקי יצחק – כאן יחד שמו על יצחק, לפי שברו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו (כח, יז. הנחזקא, רש"י)

לכאורה תמוה, שהרי אנו רואים במוחש

שגם לסומא יש יצה"ר ותאוות וכו' (ראה שד"ח

פאת השדה כללים א, קמט).

ויש לומר:

הטעם שכהו עיניו של יצחק הוא (כפירש"י

לעיל כז, א) "בעשנן של אלו", שנשי עשו

היו מעשנות ומקטירות לע"ז. ומובן שאין

הכוונה שכהו עיניו מהעשן הגשמי, דא"כ

היו גם נשי עשו עצמן מתעוורות ממנו, אלא

שכהו עיניו לפי שלא הי' יכול לסבול ראיית

עשן ההקטרה לע"ז, כי הי' "טהור עינים

מראות ברע" (ראה חבוקק א, יג).

וכיון שמה שכהו עיניו של יצחק הוא מפני

שלא הי' יכול לסבול ראיית הרע, לכן ניטלה

ממנו עי"ז השייכות לרע בכלל – "יצר הרע

פסק ממנו".

"נכסוף נכספת" – לימוד זכות או טענה?

ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך
(לא, ל)

לכאורה צריך ביאור: מדוע פירש לבן

את הסיבה לבריתו של יעקב – "כי נכסוף

נכספת לבית אביך", והרי לבן בא בדבריו לטעון נגד יעקב, ולא להסביר את מעשיו ולהצדיקם?

ויש לומר:

בדרך כלל, כאשר התורה כופלת תיבה,

מורה הדבר על הכפלת הענין כמה פעמים

[לדוגמא – "נתון תתן" ו"פתוח תפתח" (ראה

טו, ח-י), שפירושם "אפילו מאה פעמים"

(רש"י שם)].

ולפי זה יתפרשו גם דברי לבן כאן: כוונת

לבן בדבריו "הלוך הלכת" ו"נכסוף נכספת"

היא שאין זו הפעם הראשונה שיעקב רצה

ללכת כי נכסף לבית אביו, אלא זו הפעם

השני' שקרה מקרה כזה, שהרי כבר לאחר

לידת יוסף אמר יעקב אל לבן "שלחני ואלכה

אל מקומי ולארצי" (ל, כה).

וזהו טענתו של לבן אל יעקב: הרי

בפעם הקודמת שרצית ללכת בגלל כיסופיך

לבית אביך לא ברחת בלי רשות, אלא באת

לדבר אתי, קבענו את גודל שכרך, הסכמת

להישאר, ואכן התעשרת בעקבות זאת; וא"כ,

מדוע בפעם הזאת לא באת להתדבר עמי,

אלא ברחת ממני ללא רשות?

ונמצא שדברי לבן "כי נכסוף נכספת לבית

אביך" אינם הסבר והצדקה למעשה בריחת

יעקב, אלא אדרבה – הם חלק מטענתו של

לבן, שלאחרי שכבר נכסף פעם אחת וראה

שכדאי לו להשאר, למה שינה הנהגתו בפעם

הזאת.

יגה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

עבודת יעקב – "אתהפכא חשוכא לנהורא"

האם אכן כל בניו של יעקב לא חטאו? / מהו סודו של יעקב שהייתה "מטתו שלימה"? / וכיצד יש להתמודד עם מידות רעות? / מעלתו המיוחדת של יעקב אבינו שהפך את החושך לאור

אודות מעלתו של יעקב, אמרו חז"ל (ויקרא רבה פל"ו, ה. פסחים נו, א) ש"היתה מטתו שלימה לפניו". כי אברהם "יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה", וכן יצחק "יצא ממנו עשו וכל אלופי אדם", ורק יעקב "מטתו שלימה, כל בניו צדיקים".

ויש לתמוה בדבר זה, הרי האבות הקדושים:

א. האבות הקדושים היו צדיקים ושלמים, וכל מעשיהם תמימים. ועד שקראו עליהם חז"ל "האבות הן הן המרכבה" (בראשית רבה פמ"ז, ו. ועוד), שהיו בטלים לחלוטין לרצון השי"ת כמו מרכבה שבטלה לגמרי אל הרכב. ואם כן, כיצד יתכן שהי' חסר בשלימותם, ויצאו מהם מיני רע של ישמעאל ועשו ותולדותיהם?

ויש לבאר תחילה את עניין עבודת האבות עם הרע שבעולם שמסביבם, אשר בזה נשתנתה דרך עבודתו של יעקב מדרכי אבותיו, שעבד עבודתו באופן נעלה יותר, וכפי אשר יתבאר.

אברהם ויצחק "הוציאו" מהם את הרע

ותחילה יש לבאר את עומק מה שאמרו חז"ל "אברהם יצא ממנו ישמעאל", ו"יצחק יצא ממנו עשו":

כאמור, הנה האבות היו שלמים ומושלמים בעבודתם, ובטלים בתכלית להשי"ת, וממילא לא הייתה להם שייכות לרע. ולכן, כאשר הי' לאברהם, וכמו כן ליצחק, בן שיצא לתרבות

רעה, הרי מיד התנתקו ונפרדו מהם.

ועל כך נאמר ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל", ו"יצחק יצא ממנו עשו": ישמעאל "יצא" ונפרד מאברהם לגמרי, עד שכבר אינו קשור ושייך אליו ואל עבודתו. ועל דרך זה עשו "יצא" והתנתק לגמרי מיצחק.

ונמצא, שמה שאמרו "אברהם יצא ממנו ישמעאל" . . יצחק יצא ממנו עשו", אין זה עניין של גריעותא בהם ח"ו; אלא להיפך: בכך מודגש שהם אינם שייכים כלל לענייני רע, עד שישמעאל ועשו "יצאו" ונפרדו מהם.

ובזה נשתנתה דרכו של יעקב אבינו. הוא לא דחה את הרע וניתקו ממנו, אלא דרך אחרת הייתה לו. יחסו אל הרע שבסביבתו הי' בדרך מיוחדת ונעלית, וכפי שיבאר לקמן.

ראובן – "בכור לתשובה"

ותחילה יש להתעכב במה שאמרו חז"ל שיעקב "כל בניו צדיקים". שלכאורה, הדבר תמוה:

מסופר בתורה אודות ראובן בכור יעקב שחטא בכך שבלבל יצועי אביו (וישלח לה, כב ובפרש"י). ואף שקבעו חז"ל (שבת נה, ב) ש"כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה", זהו רק בנוגע ל"מעשה בלהה", אבל בלכול יצועי אביו נחשב כחטא (ראה חדא"ג מהרש"א בביאור דברי רש"י בגמרא שם), וגם נענש על כך (ראה ויחי מט, ג-ד ובפרש"י). ואם כן, איך אפשר לומר שהיו "כל בניו צדיקים"?

וביאור הדבר יובן על פי מה שמצינו במדרש (בראשית רבה פפ"ב, יא; פפ"ד, יט) שראובן הי' "בכור לתשובה". ועד כדי כך, שאמר לו הקב"ה "מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה".

ובמשמעות הדבר יש לומר, שלא זו בלבד שראובן הי' הראשון לעשות תשובה, אלא הוא גם זה ש"פתח את הדרך" לתשובה אמיתית לכל הבאים אחריו (ראה בכ"ז לקוטי שיחות ח"ל ע' 200 ואילך).

והנה, מעלת בעל תשובה גדולה היא אף ממעלת הצדיק, כמו שאמרו חז"ל "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין" (ברכות לד, ב). הבעל תשובה עומד בקשר ודביקות אל הבורא הרבה יותר מן הצדיק. וכמבואר בתניא (פ"ז), שמכיוון שנפשו של הבעל תשובה הייתה מקודם "בארץ צי" וצלמות, היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית", על כן "צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים" להתקרב ולהתדבק בבורא ב"ה.

ומעתה אתי שפיר מה שקראו על יעקב ש"כל בניו צדיקים": לא זו בלבד שלא נחשב ראובן לרשע ח"ו, אלא אדרבא, לאחר שפתח בתשובה גדלה מעלתו אף על מעלתו הקודמת, כמעלת בעל תשובה על הצדיק.

עבודת יעקב – "אתהפכא חשוכא לנהורא"

ומעתה יובן עומק מעלת יעקב ועבודתו, על פני אברהם ויצחק, במה שהייתה "מטתו שלמה כל בניו צדיקים":

נתבאר למעלה שדרכם של אברהם ויצחק הייתה לדחות כל עניין של רע, עד אשר "יצא מהם", ואין לו שום שייכות אליהם יותר. אמנם, בדרך עבודה זו, הרי גם לאחר הדחי' נשאר הרע בתקפו כמות שהי'. בנו בכורו של אברהם הי' רשע, וגם עשו בנו של יצחק עמד ברשעו. כאשר דוחים את הרע, מרוויחים שאין לצדיק שייכות אליו, אך הלא הרע עצמו נותר בעינו.

ובזה גדלה מעלת עבודת יעקב, שהוא לא דחה את הרע, אלא הצליח בעבודתו לפעול שגם מי שכבר נכשל בחטא יבוא לעניין התשובה. ויתירה מזו, שיגיע למעלה חדשה יתירה ונפלאה, "בכור לתשובה".

ולכן גבי יעקב לא נאמר שהרע "יצא ממנו" ונפרד מאצלו. כי הוא פעל במקום הרע תשובה והתעלות לקדושה, עד ש"כל בניו צדיקים".

מלחמת אהבה של קדושה ואהבה של קליפה

החילוק בין דרך עבודתם של אברהם ויצחק לדרכו של יעקב, קיים גם בעבודת האדם לקונו (במה שיתבאר להלן ראה לקוטי תורה ואתחנן ה, א):

עבודתו של אברהם אבינו הייתה בדרך של חסד ואהבה, "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח). כך הי' עובד תמיד לפני הבורא ית"ש מתוך אהבה עצומה, וגם התעסקותו עם הסביבה ואנשי דורו הייתה מתוך חסד וקדושה, שהי' מקרבם וגומל להם חסדים ומכניסם תחת כנפי השכינה.

לעומתו, יצחק אבינו בדרך אחרת הלך, ואודותיו נאמר בפרשתנו (לא, ב) "פחד יצחק". יצחק אבינו הי' עובד לפני קונו בדרך של "גבורה" ויראה, מתוך פחד מגדלות ורוממות הבורא ית"ש. וגם כללות עבודתו עם העולם הייתה באופן של "גבורה", כפי שנתבאר בארוכה בסה"ק בסוד חפירת בארות שהי' עוסק בה (ראה לקוטי שיחות ח"א עמ' 27 ואילך).

והנה, "זה לעומת זה עשה האלוקים" (קהלת ז, יד), אשר כנגד כל מידה ומידה שבקדושה ברא השי"ת לעומתה, מעין אותה מידה, גם בקליפה וסטרא אחרא. כנגד חסד ואהבה דקדושה, ברא השי"ת את חסד דקליפה שהיא "אהבה זרה" לתאוות העולם וכיוצא; וכמו כן לעומת פחד וגבורה דקדושה, יצר הבורא את גבורה וכעס וכיוצא דקליפה.

וזוהי עבודת האדם, שצריך להלביש תמיד במחשבתו דיבורו ומעשיו את המידות דקדושה ולא את המידות דקליפה ח"ו. ועל דרך משל במידת החסד, שיחשוב וידבר ויעסוק בענייני אהבת השי"ת ולא באהבת תענוגי העולם וכיוצא.

אמנם, הקליפה היא מנגדת תמיד אל הקדושה, ומלחמה גדולה יש לה למידת החסד דקליפה מול חסד דקדושה. הקליפה מנסה ללא הרף להחליף ח"ו את אהבתו של יהודי להשי"ת, אל אהבה לעניינים גשמיים ואסורים.

להפוך את המידות הרעות לטוב

והנה, כאשר מתגבר היצר על האדם, בוודאי יש לו לאדם לדחותו מכל וכל, ולא לתת שום אחיזה ותפיסה למידות של טומאה וקליפה במחשבתו דיבורו ומעשיו. וכאשר עובד האדם עבודתו באופן זה, נמצא שדחה את הרע והרחיקו ממנו.

ועניין זה נרמז בדברי חז"ל "אברהם יצא ממנו ישמעאל":

"ישמעאל" מורה על עניין החסד ואהבה דקליפה, והסטרא אחרא מנסה בכל כוחה לקבל איזו תפיסה אצל חסד דקדושה. וכאשר האדם נלחם ונאבק כנגדה ומצליח לדחותה ולהרחיקה ממנו, הנה נמצא ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל", שיצא חסד דקליפה מחסד דקדושה ונדחה ממנו, עד שאין לו שום קשר ושייכות אליו.

ועל דרך זה במה ש"יצחק יצא ממנו עשו":

"עשו" רומז למידת הגבורה דקליפה, והאדם צריך להילחם נגד הסטרא אחרא שעמלה לנסות לקבל איזו יניקה ותפיסה אצל יצחק איש הגבורה. אבל "יצחק יצא ממנו עשו", שהאדם דוחה ומרחיק ממנו את הגבורה דקליפה. עד אשר אפשר לומר עלי' "יצא ממנו", שאינה שייכת אליו כלל.

אמנם, עבודתו של יעקב אבינו רומזת על אופן נעלה יותר, בו אין הרע נדחה ו"יוצא" מן הקדושה, אלא להיפך שמעלה את הרע ומבררו ומהפכו לקדושה, על ידי עבודת התשובה וכיוצא בזה.

ומישראל סבא מקבלים כל ישראל כח ועוז לעבודה בדרך זו, שכאשר פוגשים בענייני רע, הנה לא זו בלבד שעומדים בניסיונות הקשים ביותר ונשארים איתנים בעבודת הבורא ית"ש, אלא מצליחים גם להזריח את אור הקדושה באותם מקומות, עד אשר אתהפכא חשוכא לנהורא.

יגיע כפיד ולא ראשך

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו
עשן כמין מרוב סביב לראשי שירא מפני חיות רעות
(כח, יא. רש"י)

צריך להבין: אם התיירא יעקב מפני חיות
רעות - מדוע הקיף באבנים רק את ראשו,
ולא את שאר גופו (וכמו שהקשו המשכיל לדוד,
ועוד)?

יש לבאר ע"ד הדרוש:

כתיב "יגיע כפיד כי תאכל אשריך וטוב
לך" (תהלים קכח, ב) - "יגיע כפיד" דוקא, ולא
"יגיע ראשך". כלומר: התעסקות האדם
בענייני פרנסה צריכה להיות רק בידיו, ואילו
ראשו, היינו הכוחות הנעלים שבו - צריכים
להיות שקועים בתורה ועבודה (ראה לקו"ת
שלח מב, ד. חוקת טו, ג). וכשעבודתו היא באופן
כזה, אזי מובטחת ההצלחה - "אשריך וטוב
לך".

ולכן, כאשר הלך יעקב לחרן ע"מ להקים
בית ולהתעסק בענייני פרנסה, הקיף
לשמירה את ראשו, היינו שעיסוקו בענייני
העולם והפרנסה יהי' באמצעות הידיים
והרגליים בלבד, ואילו ראשו יהי' שמור מפני
הטרדה בעניינים אלו, ויהי' שקוע רק בתורה
ומצוות.

"יתרון האור" שבחז"ל

ויקרא שם המקום ההוא מחנים
מחנים - שתי מחנות, של חנה לארץ שבאו עמו עזר כאן,
ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו
(לב, ג. רש"י)

העולה מדברי רש"י כאן הוא, שגם לאחר
שיעקב ראה את מלאכי ארץ ישראל הבאים
לקראתו, עדיין המשיך ליתן חשיבות וכבוד
למלאכי חוץ לארץ, ואדרבה - קרא את שם
המקום "מחנים" על שם שני המחנות ביחד,
באופן שמתחברים ומתאחדים בשם אחד.

ומכאן למדנו הוראה בעבודת ה', שאין
המכוון לבטל המציאות ד"חוץ לארץ", אלא
אדרבה: צריך להעלות את חז"ל ולחבר
אותה עם ארץ ישראל, ובאופן שישנן שתי
המעלות - הן מעלת קדושת ארץ ישראל,
והן המעלה ד"יתרון האור מן החושך" (קהלת
ב, ג) שנעשה דוקא על ידי העבודה בחז"ל.

וזהו שגם בגאולה העתידה, כאשר יעזבו
ישראל את מקומם שבחז"ל וכל הגלויות
יתקבצו לארץ ישראל - לא תבטל מעלת
העבודה בגלות ובחוץ לארץ, וכדברי חז"ל
(מגילה כט, א), שבתי כנסיות ובתי מדרשות
שבחז"ל יעלו וייקבעו בארץ.

הידושי סוגיות

עיון ופירוש בסוגיות הפרשה

ביוצא מא"י לקראת אביו ואמו

יקשה דלכאורה מהרמב"ם עולה להדיא דאין שום היתר לצאת אלא בג' דברים, אבל לא ביציאה לקראת אביו ואמו, והוא סותר לעובדא 'שבשש' / 'סיק ביאור מחודש ע"פ דברי המדרשים בפרשתנו, רשאני יציאה לקראת הנכנס דלא הוי בגדר יציאה כלל

דהמקום שבאו לקראתו היה בחו"ל (ועיין ברמב"ן וברא"ם מה שנקטו בזה, ואכ"מ), והיינו שבאו אליו עוד קודם שנכנס לא"י. ובאמת לפום ריהטא מצינו לזה סתירה בחז"ל, דעל הכתוב "והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו" גבי יציאת יעקב מא"י דריש פרשתנו, איתא בבראשית רבה (פס"ח, יב - בגי' רס"ב ב"ר הנדפס עם פ"י יפה תואר השלם) "מלאכים שהם מלוין את האדם בארץ ישראל אין מלוין אותו בחוצה לארץ". וברש"י על הכתוב הנ"ל נתפרש עוד יותר: "מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאין חוצה לארץ, ועלו ברקיע וירדו מלאכי חו"ל ללותו". ועפ"ז תימה רבתי, אמאי בשובו לא"י מצינו להדיא שיצאו מלאכי א"י לחו"ל ע"מ ללותו בכניסתו, כדלעיל.

והמהר"ל בגור אריה (לב, ב) כתב בזה דיציאת מלאכי א"י שבסוף הפרשה היתה "לקראתו לשמור אותו", היינו

כתב הרמב"ם בהל' מלכים פ"ה ה"ט: "אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ". ומההדגשה "אסור כו' לעולם אלא כו'" משמע, דבשום פנים ליכא דרך אחרת שיותר לצאת לחו"ל לבד מג' דברים הנ"ל. ולכאורה קשה טובא דמצינו להדיא בקידושין לא: "מעשה רב" בעובדא דרב אסי שיצא לחו"ל לקראת אמו, ואכן המאירי הסיק התם להדיא ד"מותר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לקראת אביו או לקראת אמו וכן לשאר מיני כבוד".

והנה בסוף פרשתנו נזכר בכתוב גבי ביאת יעקב לארץ "ויפגעו בו מלאכי אלקים" והביא רש"י מה דדרשו ע"ז חז"ל (ראה תנחומא וישלח ג ועוד) דהיינו ש"מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ". ומפשטות לשון חז"ל נראה

משא"כ בסוף הפרשה, דמיירי בשיבת יעקב ע"מ וַיִּכְנַס אֶרֶץ, היו יכולים (ושמא אף מוכרחים) להצטרף עמו בנכנסתו (ע"י שיצאו קמעא מן הארץ) ע"מ "לָצֵאתוֹ אֶרֶץ", ד"ל שבאופן זה לא הוא כלל בגדר יציאה מן הארץ, כי יציאה שע"מ ליכנס עם הנכנס לאו יציאה אקרי. ולכך שפיר אינו נגד הכלל הנ"ל, ואי"צ לטעם מיוחד להתיר יציאה זו.

ובזה מצינו ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל מעובדא דר' אסי, דהרמב"ם מיירי לענין יציאה דייקא, אימתי היא מותרת, וזהו שכתב ד"ציאה" לא הותרה אלא לג' דברים הנ"ל. משא"כ בהא דיוצא לקראת אביו ואמו אין אנו זקוקים להיתר, שנאמר שיש כאן יציאה שאנו מתירים אותה מאיסורה, כי היכא שיוצא ע"מ ללות אביו או אמו וַיִּכְנַס עִמָּהֶם אֶרֶץ לאו שמה יציאה, ואי"ז היתר יציאה לחו"ל, רק אין עליו שם יציאה מעיקרא. פירוש, דבג' דברים שמנה הרמב"ם, ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם, תכלית היציאה ומטרתה היא לעשות מצוות ופעולות בחו"ל (וע"פ רוב אינו לזמן קבוע ומוגבל), ושפיר יציאה לחו"ל שמה, ולכך הוא בגדר "היתר". משא"כ היציאה לקראת אביו ואמו **הבאים א"י**, אינה יציאה ע"מ להיות בחוץ לארץ, רק היא יציאה שכל כוונתה היא בשביל ארץ ישראל, והיא נעשית כחלק מהתרחשות הכניסה והעליה לא"י, ולכן אינו בגדר יציאה מעיקרא.

איברא, דלכאורה עדיין יש להקשות בזה, הא קודם מ"ת לא היו כלל דיני יציאה מן הארץ, כמשנ"ת במ"א בארוכה (ספר אוצרות התורה - חידושי סוגיות פרשת תולדות

שהוא ע"מ לסייע בידו ולשומרו שלא יינזק ועי"ז ימנע מליכנס לא"י, דשמירה זו (ע"מ לסייעו ליכנס) ודאי מוטל על מלאכי א"י (משא"כ שמירת מלאכי חו"ל שליווהו עד בואו לא"י היתה רק "שלא יגיע לו נזק אחר", ואינה קשורה לכניסתו לארץ). אמנם, תירוץ זה אינו מחוור, דכיון שאף כשנתקרב לא"י עדיין היתה הליכתו באותה הדרך שהלך בה עד עתה מחו"ל לא"י (ועי' בספר זכרון בסוף פרשתנו), ובדרך ההיא הלא כבר היה שמור ועומד ע"י מלאכי חו"ל מכל דבר, א"כ מפני מה הוצרך עתה לשמירה חדשה, הא מלאכי חו"ל ששומרים אותו בלאו הכי מכל דבר ודאי ישמרוהו מכל מניעה עד שיכנס לא"י. ולכך נראה להכריח דלא היתה זו לוויה לשם שמירה, רק היה ענין של כבוד בלבד (עי' דברי דוד להט"ז ריש פרשתנו), שכיבדוהו מלאכי א"י בלוויה. והדרא קושיין לדוכתא, אמאי יצאו מלאכי א"י לחו"ל (בדבר שאינו מוכרח כמו שמירה, אלא) רק מפני כבוד יעקב, נגד הכלל הנ"ל בדברי חז"ל ד"אין יוצאים חוצה לארץ". ולהוסיף עוד, דממה שרש"י לא הזקיק עצמו ליישב הסתירה בלשונוותיו מריש הפרשה לסופה, אף שהקושיא עומדת לנגד העיניים, על כרחך צ"ל דקושיא מעיקרא ליתא.

ולזה נראה ליישב בדרך מחודשת, דשאני הליכת יעקב שבסוף הפרשה שהיא בגדר אחר לגמרי. דדוקא בהליכתו הראשונה שהיתה הליכה **לצאת מא"י לחו"ל** איכא להכלל הנ"ל שאין יוצאים מלאכי א"י, דכיון שביציאה מן הארץ עסקינן, א"א למלאכים הללו להיות שותפים ביציאה זו מן הארץ לחו"ל.

מחמת שהחפצא דא"י היתה מובדלת אז בקדושתה רק הוא מחמת שבארץ היה שם שמים מורגל בפי הבריות ע"י אברהם). וע"פ כל זה יוקשה לעניננו, מ"ט אמרינן דגבי המלאכים כבר היה לאיסור זה (והרי הטעם הנ"ל שנזכר גבי יצחק לכאורה אינו שייך גבי המלאכים).

מיהו בזה יש לומר, דודאי לכו"ע בתוכנה ועניינה היתה א"י כבר מתחילתה "נחלת ה' מיוחדת לשמו" (לשון הרמב"ן בפי עה"ת אחרי יח, כה), ארץ ש"חפצי הבורא היו בה שהרי סולם (דחלוס יעקב) שראשו מגיע השמימה היה קבוע בה" (יראים השלם סי' תיג), וכשם ש"ביהמ"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה" (פרש"י פרשתנו כח, יט ד"ה וזה שער השמים) שהוא בתמידיות, כ"ה מעין זה בכל א"י. ורק שעדיין לא הוקבעה קדושה זו בגוף הארץ דלמטה, היינו שלא היתה קביעות הקדושה בהחפצא דא"י (עיי' ביאור הדבר באריכות בלקוטי שיחות שם), ולכך אצל האבות למטה לא היה שייך האיסור, משא"כ במלאכים דלמעלה כבר הובדלה הארץ והיה שייך בהם כבר אז האיסור שיבוא אח"כ גם למטה.

סימן א) דבזמן האבות לא היה שייך כלל גדר איסור יציאה מן הארץ שמצד קדושת הארץ (דו"ק בלשון רש"י ביבמות סד ע"א ד"ה מקץ - דלא הזכיר עון חוץ לארץ כשאר ראשונים), והיינו כיון דס"ל לרש"י שעדיין לא נתקדשה אז הארץ להבדל משאר ארצות לענין איסור יציאה ממנה. ולא מיבעי לשיטת הרשב"ם ב"ב צא ע"א דאיסור יציאה משום הפקעה ממצוות התלויות בה (עיי' שו"ת מהרי"ט ח"א סי' מז ותשב"ץ ח"ג סי' קצח וסי' ר), דזה ודאי לא היה שייך אז, אלא אף למ"ד (עיי' שו"ת מהרי"ט יו"ד ח"ב סי' כח) דהוא משום עצם קדושת המקום כו' עדיין י"ל דסו"ס תליא הקדושה במה שהיא מקודשת גם לענין מצוות (עיי' רמב"ן בהשמטות לגיטין ב, א), ורק כך מובן שפיר דלא מצינו שזוהרו האבות באיסור יציאה אף שקיימו כל הדינים (ומה שמצינו גבי יצחק שנצטוה "אל תרד מצרימה" כיון ש"אתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך", עיין בהמבואר לעיל בספר אוצרות התורה - חידושי סוגיות שם דהוא מצד גדר אחר. ובאמת בלקו"ש חט"ו תולדות ב נתבאר עוד, דאליבא דרש"י במק"א י"ל דזה אינו כלל

תיקוני תשובה

תקנה לעבירה שאין עלי' תשובה

במענה על מכתבו...

(ב) מה תקנה יש למי שעבר כמה עבירות.

ילמוד באגרת התשובה לרבנו הזקן, ובתניא חלק א', ובהם ימצא העצה הנכונה להנ"ל.

(ג) מה תקנה יש למי שעבר על עבירה שאין עלי' תשובה?

אין לך דבר העומד בפני התשובה, ואין לך עבירה שאין תשובה יכולה לתקן אותה ואפילו באופן שזדונות נעשו לו כזכות, אלא שאין התשובות שוות. ואין כל ההשתדלויות בזה שוות, וכשילמוד ב'אגרת התשובה' הנ"ל יראה אור וידע את אשר לפניו לעשות, וכיון שהרבה חֲבֵרוֹת עושה, יתייחד עם צעירי אגודת חב"ד וזקני אנ"ש אשר בעיר הקודש ירושלים ת"ו והם יורוהו.

(אגרות קודש חפ"ז עמ' תסב)

...כחלק מהתיקון [על כך שנולד לו בן מאניה-יהודית היל"ת] שהי' צריך להתחיל לעשות בזה, ובהקדם האפשרי, הוא:

לעשות במלוא המסירות בתחום החינוך על טהרת הקדש של ילדי ישראל, בנים ובנות עד למסירות נפש בזה, ובכל יום חול לפני התפילה בבוקר לתת לצדקה למוסד הקשור בסוג חינוך כזה, ובכל יום לאחר התפילה בבוקר, גם בשבת ויום טוב, לומר את שיעור התהלים החודשי - כפי שהתהלים נחלק לימי החודש.

ולעשות כל התלוי בו, לקרב לבבות ילדי ישראל לאבינו שבשמים.

(תרנ"ט מאגרות קודש חפ"ז עמ' שכה)

תיקון לאוכל איסור בשגנה

במענה למכתבו . . בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרף לו ולכל אלה שכותב אודותם, וכן על דבר המכשול [- שאכל מאכל איסור] שהי' אף כי בשוגג, ומובן שהתקון צריך להיות באותו הענין, זאת אומרת זהירות ודיוק בעניני אכילה ושת"י כדבעי, וכיון שלכל דבר צריכים לסייעתא דשמיא, הנה בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, ואחר התפלה בכל יום גם בשבת ויום טוב יאמר לכל הפחות מזמור אחד תהלים.

(אגרות קודש חפ"ז עמ' רמז)

תיקון בעניני שמירת שבת

בנוגע למרת ... השואלת תיקון בהנוגע ל[כך שנכלשה ב]עניני [שמירת ה]שבת.

מבואר בכמה מקומות, שהתיקון צריך להיות במקום החסרון והגרעון, זאת אומרת שעלי' לעשות בהפצת הענין של שמירת שבת בתוככי בני ישראל - באופן ישר על ידי דיבור עם ידידי ומכירותי' והפצת ספרים [ו]חוברות המבארים גודל הענין, ובאופן בלתי ישר על ידי ההתענינות בחינוך על טהרת הקדש (אשר המחונכים מייסדים השקפת עולמם על שמירת השבת).

ומובן שבכל הנזכר לעיל ל[כל] לראש, צריכה להשתדל בהנוגע להקרובים והמשפחה שלה, ופסק חז"ל עניי עירך קודמין ואין עני אלא בדעת.

בודאי יודעת ממנהג הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב, ועל כל פנים תעשה כן מכאן ולהבא.

(מכתב מכ"א כר-חשן ה'תש"ט)

"אבי עומד מול שולחן הכתיבה של אביו"

בישבי בכסא הרחב בעינים סגורות עסוק במחשבות האמורות, שמעתי לפתע קול בכי חרישי ודברים היוצאים מן הלב הנאמרים בלחשיה, פתחתי את עיני ונבהלתי מהמחזה שראיתי

התעמקתי במחשבתי על הסיפורים ששמעתי

בחדרו הגדול של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש עמדו סביב הכתלים, ארגזים גבוהים מלאים ספרים, ושנים מהם מלאים כתבי יד קודש. בחדר ההוא גם עמדו שני כסאות רחבים וקרים של משי עליהם. באמצע החדר עמד שולחן עגול וממעל לו בתקרה תלוי מנורה של זכוכית בעלת י"ג קנים ובכל קנה נר של נפט. בפינת החדר בקרן צפונית מזרחית, עמד שולחן הכתיבה עליו הי' הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש עוסק בכתיבה.

בימי ילדותי הייתי אוהב, אחרי גמרי שעות לימודי, לשבת באחד הכסאות הרכים הנ"ל, והייתי מתעמק במחשבתי על הסיפורים ששמעתי מכבר ממורי המלמד רבי יקותיאל וגם על הסיפורים שהייתי שומע בזמן ההוא מהחסיד רבי חנוך הענדל נ"ע.

גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן

באחד הימים - הי' זה בחודש סיון תרמ"ז - ואני יושב על אחד מהכסאות הגבוהות והרחבות, בחדר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מרוכז במחשבתי אודות הסיפור מהגמרא ששמעתי מפי החסיד רבי חנוך הענדל, על רבי יהודה הנשיא מסדר המשנה, שהי' בא אחרי הסתלקותו מעלמא דין לבקר את ביתו בכל שבת.

שקידתי לשמוע סיפורים ואהבתי לחזור עליהם בכל הזדמנות, פיתחו בי את הכשרון לצייר לעצמי כל סיפור ששמעתי בציור מוחשי. כשציירתי לעצמי בכוח דמיוני איך רבי יהודה הנשיא בא לבקר את ביתו בכל שבת, עלה ברעיוני, שבודאי הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, בא לבקר את חדרו בכל שבת או גם בכל יום.

פעם בעת ישיבתי על הכסאות הגבוהות והרחבות בחדר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שקוע במחשבתי אודות חיי נשמות הצדיקים והנהגתם בגן עדן, נזכרתי על מאמר רז"ל, ששמעתי מהחסיד רבי חנוך הענדל בדיבורו בבית המדרש לפני ר' משה זרחי ור' פנחס החנווני, כי גדולים צדיקים אחרי הסתלקותן יותר מבחיי חיותם בעלמא דין, ובכוח דמיוני הילדותי ציירתי לעצמי כמה גדול הוא הסבא, ודמיוני הילדותי גדל בהתלהבותו.

פתחתי את עיני ונבהלתי מהמחזה שראיתי

בתוך כך שמעתי כמו אחד מדבר ובוכה, פתחתי את עיני וראיתי את הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק [אדמו"ר הרש"ב] לבוש במעיל המשי ובשטריימל של שבת, ענוד בחגורתו כמו בעת התפילה, עומד ליד השולחן הפינתי של הסבא – הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש – מחזיק גליון נייר [כנראה מכתב של בקשת ברכה וכיו"ב. המו"ל] בידו, קורא ובוכה. נבהלתי מאד ויצאתי בלאט מהחדר.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ד עמ' 6-7)